

/// Joó Adrienn

=== „...*ti is élni fogtok*”

Pógyor István mártírhalála

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában 2022. december 15-én a „...*ti is élni fogtok*.” Pógyor István mártírhalála című dokumentumfilmet nézhették meg az érdeklődők. A vetítést követő beszélgetésre a Levéltár vendége Ablonczy Bálint, a film forgatókönyvének írója és a film rendezője volt.

A film címe János evangéliuma 14.19 versét idézi:

*„Még egy kevés idő és a világ nem lát engem többé;
de ti megláttok engem: mert én élek, ti is élni fogtok.”*

E bibliai idézettel kapcsolatban Joó Sándor, a református egyház egyik legmeghatározóbb lelkésze, hangsúlyozta egy 1963. április 14-én elmondott prédikációjában, hogy Jézus ezt a kijelentését még húsvét előtt tette. Tehát úgy nyilatkozta ki mindent, hogy teljesen tudatában volt mindannak a rettenetnek, ami rá várt, miközben a tanítványait a halálára is felkészítette. Egyúttal ez azt is kifejezi, hogy Jézus le fogja győzni a halált, és „*akkor lesz majd igazán együtt az Övével a maga igazi, élő valóságában*”. A tanítványok is csak akkor értették meg a kijelentés lényegét, amikor Jézus már föltámadt, és megjelent előttük. Attól kezdve kezdtek ők is másként élni.

Az idézet önkéntelenül is Pógyor István mártíromságára irányítja a figyelmet. A párhuzam nem véletlen, hiszen a film főhősét szintén a hitéért üldözték, lélekben a végsőkéig kiállt az igazáért. Bár testileg megtörték, de a hite töretlen maradt, kínhalált szenvedett azért, mert nem adta fel a társait és azt, amiért küzdött egész életében.

Pógyor István Sárosorosziban született 1902. január 26-án. Az elemi iskola hat osztályának elvégzése után Lukács Sarolta, a Magyar Vöröskereszt elnöke támogatásával Budapesten tanult tovább, mert felismerték tehetségét, vezetői képességét. 1922-ben kereskedelmi érettségi vizsgát tett. Ekkor kapcsolódott be a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE) munkájába, amelynek hamarosan segédtitkára lett. A KIE 1844-ben alakult meg George Williams vezetésével Londonban. Céljuk az volt, hogy egy táborba gyűjtsék azokat a keresztyén ifjakat, akik tudnak és akarnak Jézus nevéért

tenni. Magyarországon Szabó Aladár teológus nevéhez fűződik a KIE megalapítása 1883-ban. A tagok nagy része az egyetemi hallgatók közül került ki, de lassan iparos és kereskedő fiatalok is csatlakoztak. A Dániából induló népfőiskolai mozgalom magyarországi életre hívása is a KIE nevéhez fűződik, valamint az első hazai cserkészcsapatot a budapesti KIE alapította. Földváryné Kiss Réka munkáiból megtudható, hogy a Kádár-korszakban zajlott az úgynevezett második KIE-per. 1967 decemberében került sor a tárgyalásra az egyesület újjászervezése, tiltott ifjúsági munka beindítása, engedély nélküli találkozók szervezése és végső soron összeesküvésre irányuló előkészület vádjával. Pógyor István 1925–1928 között Kassalban, Stuttgartban és Barmenben az ifjúsági munka szervezésével, vezetésével ismerkedett meg. 1930-tól az USA-ban, Springfeldben működő KIE-főiskolán tanult. 1932. januárban érkezett haza; ekkor lett az egyesület nemzeti titkára. Hatására a KIE egyik központi feladatává vált a falu felemelkedéséért folytatott küzdelem. Szorgalmazta a népfőiskolák létesítését, ezért kapcsolatot épített a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Testületével (KALOT) is. A bécsi döntések után a visszacsatolt területeken is megszervezte a népfőiskolákat. A II. világháború alatt megszervezte a menekültügyi és mentő-segélyszolgálatot, amelynek keretében embereket mentettek a vészorszak idején. 1946-ban feloszlatták az egyházi és civil egyesületeket, így a KIE-t is. Pógyort és Kiss Jánost, a KIE Szövetség titkárát 1946. április 13-án internálták, de két hónap múlva szabadultak. Pógyor kereskedősegédként helyezkedett el, illetve a józsefvárosi református gyülekezet presbiteré lett. 1951. június 7-én letartóztatták több társával együtt. A hamis vádak szerint az „Európai Unió” magyarországi megvalósítását tervezték. A bibliakörök tevékenysége szintén a vádak között szerepelt, mert „*illegális ifjúsági tevékenységnek*” minősítették. A KIE-perben Pógyort 12 év, gróf Teleki Lászlót, a KIE kiemelkedő ifjúsági szervezőjét és vezetőjét 7 év, Hartyányi Imrét, a kulákká nyilvánított egykori ceglédi birtokost, szintén volt KIE-tagot pedig 5 év börtönbüntetésre ítélték. 1952. március 10-én a fellebbviteli bíróság elutasította Pógyor fellebbezését. 1953. november 7-én a Gyűjtőfogházban halt meg az embertelen körülmények következtében. A 301-es parcellában kopjafa őrzi emlékét.

A dokumentumfilmet felépítése szempontjából három részre lehet tagolni. A film az élszereplős résszel indul, ami a Pógyor István elfogatása utáni időszakot mutatja be. A fogdában a cellatársával történő beszélgetésnek, majd a kihallgatásnak és a Teleki Lászlóval történő szembesítésnek tanúi lehetünk. Egyértelműen kitűnik a filmben is, hogy Pógyor István Szecsódi Róbert kihallgató tiszt felett állt intellektuálisan. A Szecsódit alakító Ficza István jól láttatja ezt a bizonytalanságot. Eleinte majdhogynem barátságosan beszélget Pógyorral, majd pedig egyre türelmetlenebbé, végül agresszívvá válik a viselkedése. Vannak iratok arról, hogy az ávós tiszt a feletteseitől kért iránymutatást a tekintetben, hogyan vezesse a kihallgatást, hogy mielőbb eredményt érjen el.

A film képkockáin többször egy szállítóeszköz kerekeire fókuszál a kamera, folyamatosan sejtetve, hogy valami történni fog, míg végül kerekeshordágyon betolják

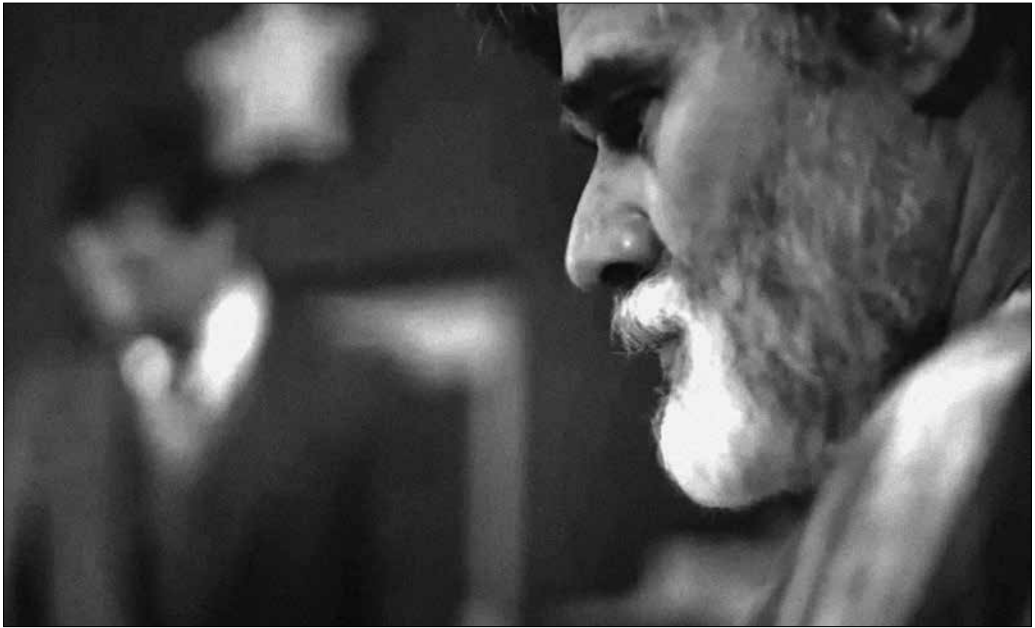
Pógyor István testét a Kiss Ferenc anatómiai professzor által vezetett anatómiaórára. Ez a film egyik legdrámább pontja. A professzor döbbenten ismeri fel hittársát. Ekkor szereznek tudomást a KIE titkárának haláláról. Zseniális Boross Sándor színész arckifejezése: világossá válik számára, amit lát, de nem árulhatja el magát.

A dokumentumfilm másik megható pillanatának a film második részében lehetünk tanúi, amikor a Pógyor Istvánt alakító Trill Zsolt színművész bemutatja szülőfaluját, Sárosoroszit. A körbevezetés a templomnál kezdődik, ahol tábla őrzi Pógyor István emlékét. Ezt követően útjuk a temetőhöz vezet, ahol Pógyor Árpád színész sírhelyénél emlékeznek meg Pógyor István unokaöccséről és a Pógyor családról. Ennek fényében talán még hitelesebbnek, megrendítőbbnek érezzük Trill Zsolt színészi alakítását.

A dokumentumfilm harmadik részében szakmai beszélgetést láthatunk Földváryné Kiss Rékával a történelmi eseményekről, a tárgyalásról, a per dokumentumairól. Pógyor István angolszász orientációjú volt, német- és szovjetellenesség jellemezte. A nyugati világ működését a hosszabb külföldi tanulmányútjai során ismerte meg. 1951-ben munkás fiatalokat tartóztattak le. A kihallgatások során merült fel Pógyor István neve, míg végül az egyik fiatalból egy olyan tanúvallomást csikartak ki, mely szerint Pógyor István papi palástba öltözve a sátáni kommunista rendszer ellen eskette fel a fiatalokat, még úrvacsorát is adott. A rendszer diktatórikus működésére jellemző, hogy ez alapján tartóztatták le Pógyor Istvánt. Mindeközben Pógyor István zárkatársa, jelen esetben zárkaügynök több száz oldalas jelentést írt a beszélgetéseikről. Ezekből a ritka és megrázó dokumentumokból megismerhetjük Pógyor István lelki tusáját, vívódásait; egy megkínzott ember lelkébe láthatunk bele. A filmben a zárkatársat alakító R. Kárpáti Péter pillantása azt sejteti, hogy ő nem szimplán egy cellatárs, mintha némi lelkiismeret-furdalás is átsuhanna a tekintetén.

A film után a rendezővel folytatott beszélgetésből megtudhattuk, hogy az alkotás valójában oktatófilmnek készült, a téma ötletét pedig Földváryné Kiss Réka adta, akinek több publikációja is megjelent a KIE-perről. Ezenkívül pedig a rendezőre nagy hatással voltak a per során készült jegyzőkönyvek, melyeket lehetősége volt megtekinteni. A filmmel Pógyor Istvánnak kívántak emléket állítani, de emellett annak a fiatal nemzedéknek is, amely a KIE keretében próbálta megújítani a vallásos életet. A hagyományos egyházi közeg megszűnt, így újfajta közösséget akartak építeni. Pógyor Teleki Lászlóval sokat tett a városi és a falusi ifjúság lelki-szellemi neveléséért. Már az 1920-s években vita alakult ki az egyházon belül, hogy mi legyen az egyesületekkel. Ravasz László református lelkész szerepe itt is fontossá vált: sikerült a KIE-t „becsatornázni az egyházba”. Az 1943-as balatonszárszói konferencián demokratikus újjászervezést fogalmaztak meg. A világháború után abban bíztak, hogy a békeszerződés után a szovjet hadsereg kivonul az országból, és utána megújulva tudják folytatni a tevékenységüket.

Az utókor feladata Pógyor István és a hozzá hasonlóan az elveik mellett hősiezen kiálló emlékének megőrzése.

Jelenet a *Ti is elni fogtok* című filmből.

Kulcsszavak

=====

DokuFilmklub, emlékezet, kultúra

/// Joó Adrienn

= **"...You Will Live Too"** =

The Martyrdom of István Pógyor

On 15th of December 2022, the documentary film entitled "*...You Will Live Too*". *The martyrdom of István Pógyor* was presented to the interested audience at the Historical Archives of the State Security Services. Journalist Bálint Ablonczy, the director of the film, and at the same time the writer of its script, was the Archives' guest for a discussion following the screening.

The title of the film is a New Testament quotation from John 14,19:

"Before long, the world will not see me anymore, but you will see me. Because I live, you also will live."

The biblical quotation expresses that Jesus will defeat death and "will then be truly with his brethren in his true, living reality" – as the eminent Reformed Church pastor Sándor Joó emphasized in a sermon. The quote inevitably draws attention to the martyrdom of István Pógyor. The parallel is not coincidental, since the film's protagonist was persecuted for his faith, but in spirit he stood up for his truth to the very end. Though broken physically, his faith remained unbroken, and he suffered a torturous death, because he did not report his companions, neither wanted he to give up what he had fought for all his life.

In terms of its structure, the documentary can be divided into three parts. The film starts with the feature film part, which covers the period after István Pógyor's arrest. In the custody cell we witness his conversation with his cellmate, followed by the interrogation and his confrontation with László Teleki (a distant relative of prime minister, Pál Teleki).

Another touching moment of the documentary comes in the second part of the film, when actor Zsolt Trill, who plays István Pógyor, introduces his home village of Sárosoroszi. The tour starts at the church, where a plaque commemorates István Pógyor. Afterwards, they go to the cemetery, where, at his grave, they remember István Pógyor, his nephew and the whole Pógyor family.

The third part of the documentary features a professional discussion with historian Réka Földváryné Kiss, head of the Committee of National Remembrance, about the historical events, the trial and the documents of the trial. István Pógyor was an Anglophile, who was anti-German during the Second World War, later becoming anti-Soviet. He learned about the political life of the Western world during his longer study trips abroad. In 1951, a group of young workers were arrested. Pógyor's name came up during their interrogations, until finally a testimony was extracted from one of the young men stating that István Pógyor, dressed in a priestly robe, had instigated them to resist the "satanic" regime, even administering Holy Communion to them afterwards. As a proof of the dictatorial nature of the regime, these testimonies were then used as the basis for the subsequent arrest of István Pógyor, who was the subject of a report written by his cellmate, a prison agent and author of hundreds of pages of conversations in their respective cells.

Jelenet a *Ti is élni fogtok* című filmből.

=== E számunk szerzői ===

CSAPODY TAMÁS: jogász, szociológus, habilitált egyetemi docens, Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézet

CSATÁRI BENCE: történész, tudományos főmunkatárs, Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala

JOÓ ADRIENN: művelődésszervező, tudományos titkár, ÁBTL

SIMON ATTILA: történész, igazgató, Fórum Kisebbségkutató Intézet

SZAMBOROVSKYNÉ NAGY IBOLYA: történész, könyvtárigazgató,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

SZILÁGYI GÁBOR: történész, tudományos főmunkatárs, Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala

VARGA KRISZTIÁN: történész

A tanulmányokkal kapcsolatos észrevételeiket, megjegyzéseiket az alábbi címre küldjék el:
betekinto@abtl.hu

Kérésükre szívesen továbbítjuk levelüket a szerzőknek.